

ВИЛХЕЛМ РАЙХ, ШАМАНА НА НЕЖНОСТТА И ДЪЖДА

Петър Кралев

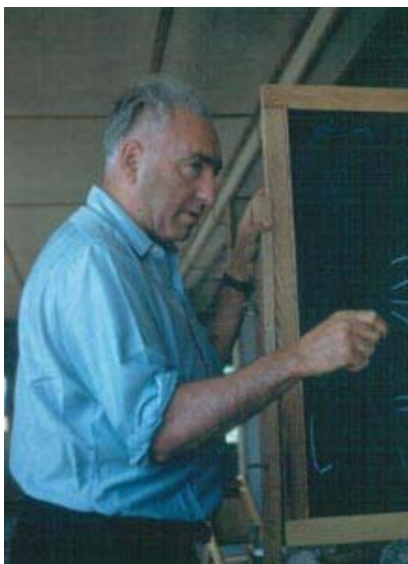
Преди 60 години Албер Камю озаглави най-значимото си произведение “Чумата”. В него се опита да направи разрез на екзистенциалните опустошения в човека, родени от времето му. В рамките на метафората чумата беше вътрешна безизходица, празнота и душевно страдание. Заразен от нея човек или умираше, или мъчително тлееше без надежда. Камю пишеше с патос, отричайки търсенето на спасение в Бог. Спасение героите му намираха в стоицизма, но бяха обречени да си останат чужденци в един свят, пропит от абсурдни взаимоотношения, в който всеки носеше вината и трагедията на една уморена култура. Малко преди Камю Франц Кафка очерта рамките на тая трагедия в романа си “Процесът”. Тайния пожизнен процес, който едно общество води срещу героя му Йозеф К. – отчуждило го с невидими, но реални стени от собствения му живот...

Темата е стара, за нея винаги се е писало емоционално и патетично. Долу-горе по същото време Вилхелм Райх, един от самотните рицари на модерната психотерапия, също използва чумата като метафора. В нея той вижда възплъщение на човешката деградация – фанатизъм, маскиран като човеколюбие; жажда за власт, прикрита зад благодушие; садизъм във взаимоотношенията, маскиран зад лицемерни вопли за справедливост. Вижда още порнография вместо любов, расизъм, рекет... И най-абсурдното: търпение, овчедушно търпение и поносимост към всичко това. Той го определя като “мазохизъм” и така се противопоставя на фройдовия инстинкт към смъртта. Кафка и Камю виждат проявлението на чумата в човешките отношения. Като лекар и психотерапевт Райх стига по-далече - той смъква драпериите в дъното на абсурдния театър и посочва причините. И пита с болка и удивление през 1953 г. в книгата си “Смъртта на Христос”: “Как в името на милостивия Бог позволихме да

попаднем в капана на тая ужасна ситуация, на този кошмар?...” Райх съзира чумата, импрегнирана в тъканта на човешкия характер, скрита зад невидима, защитна броня, модифицирана дори на клетъчно ниво в мускулатурата на тялото. Той навлиза в същността на този характер, вижда болестта и се опитва да намери пътища към вътрешните затвори, с които хората се самонаказват. И новият абсурд, с който сякаш дописва още една глава от “Процесът” на Кафка, е в това, че сам свършва заради убежденията си в затвор. И то в САЩ, в родината на уж неограничената свобода. В страната на рекламата обвинението на съда в щата Мейн срещу него през 1958 година е, че сам прави реклама на научните си открития, с които търси лек за чумата. А книгите му са публично горени.

За психотерапия, в различните и разновидности, трудно се пише безпристрастно. Самата тя е пристрастна. Нейната страст са човека и болките на съществуването му. Този емоционален подход важи и за наследниците на Вилхелм Райх – професор [Стенли Келеман](#) в Канада, [Александър Лоуен](#) в САЩ, [Валдо Бернаскони](#) в Швейцария. Защото не е възможно да се говори с хладни думи за пренебрегвани чувства, осакатени емоции, несъстояла се любов и духовна нищета – изобщо за различните прояви на емоционална чума, която все така разпростира пипала над уж по-цивилизованите социуми.

Днес към откритията на Райх перманентно се обръща кой ли не – биофизиката, трансперсоналната психология на Маслоу и Гроф, биоенерго-терпията, телесно ориентираната психоанализа, езотерични школи, уфолози... В Мейн, докато в института си правеше експерименти с оргонната енергия, оргонните акумулатори и оргонните оръдия за дъжд, му сложиха прякор „Шамана”, после през 60-те години на миналия век вълната на хипитата го прие за един от основните идео-

лози на Нежната Революция. Райх просто разбираше как функционира реалността – на ниво човешки взаимоотношения и на ниво енергия.

Влиянието на психотерапията все повече ще нараства въпреки съпротивата на биологичните подходи. Но ако не иска въздействието и да е фрагментарно, на една психотерапевтична школа са необходими базисна основа и концептуални рамки. И тъй като тука става дума за РАЙХИАНСКА форма на психотерапия, нейната базисна основа е най-вече в това, че самата тя освен форма на светоусещане и мироглед е и начин на живот. Подходът и е холистичен. Нейната цел не е козметично смекчаване на определена психична симптоматика или страдание, а цялостна промяна у човека, засягаща всички нива на съществуването и контактите му – емоционално-чувствен живот, ценностна система, взаимодействие между психика и тяло, социални въздействия и връзки, и накрая биоенергетичния израз на всичко това. Без цялостната промяна на светоусещането и мирогледа, за които и Райх, и Келеман, и Бернаскони пишат като за необходимост, всяко въздействие би останало фрагментарно.

Преди да се вникне в каквата и да е концепция за човека, се започва с въпросите. Как се живее удачно в един свят, в който постъпките се ръководят не от стремежа към хармония с действителността, не от стремежа към близост и любов, а от идеите за материални успехи и власт? Власт не само над хора, но и над обстоятелствата. Когато периодично се изгубваме из лабиринтите на постоянно провалящи се планове за щастие. Бъдеще време винаги е оказвало повече влияние на човешкото поведение, отколкото уж отдавна провереното и ясно “тук и сега”. Парадоксално е, че дори на макро нивата е така. Политическите системи функционират въз основа на илюзии: от едната страна са отрицанието или гръмкия апотеоз на миналото, а от другата -

шаблонизираните представи за бъдещи успехи и предстоящ след десетилетие рай (сега го наричат “глобализация”). Всичко настоящо, т.е. единственото реално нещо, което притежаваме, е лошо. Ако можем да характеризираме настоящето с една-две думи, те ще са загриженост и страх – от самите себе си, от бъдеще, от себеподобни, от безпаричие, от съседи и пр.

Кого устройват тези лъжи? Нали уж отдавна всички знаем истината! И отново излиза наяве абсурдният факт, че това устройва почти всички обществени слоеве. Защото, за да живее истински, на човек му се налага да премине отвъд териториите, заразени от емоционалната чума. Да разчупи патологичната броня на характера си, която го отделя от света, да прозре нищетата на предразсъдъците, на псевдоморала и фалша на много от обществените норми, да си признае най-сетне, че политическите търсения на спасителни решения търпят провал след провал. Обаче това е опасно за равновесието. И тук вече, макар и все така парадоксално, чумата започва да изглежда като спасение, въпреки че всички си дават сметка за многобройните и лица – депресиите, меланхолиите, зависимостите, обсеиите и фобиите, садизмът и жестокостта във всичките им разновидности. И накрая огромния паноптикум от психо-соматични разстройства... Това е само малка част. Резултатът от равносметката някой ден, когато нищо вече не може да се промени, в повечето случаи е един жалък и пропилян живот. “Лъжата, че сме живели!” – както възкликва с горчивина друг писател.

Оргонното оръдие на Райх, с което се е опитвал да повлияе на бурите и дъждовете

Нещата дори звучат наивно. Така или иначе културата с всичките си деформации и с цялата си проблемност е наша характеристика, не можем да я игнорираме. Но можем да я променяме, и то без лицемерните възгласи “Назад към природата!” на зелените партии. За целта е необходима повече честност. Понякога да си честен е

практично! За това, че природата в нас отстоява правото си на съществуване и удоволствие дори с цената на живота ни. Че да живеем интелигентно, не значи да живеем интелектуално или само в разсъдъка и фантазиите си. Че нормите по-често убиват нормалното в живота, а не го подпомагат. Че материалното благосъстояние не е в състояние да разреши нито един екзистенциален проблем. Колегите ми са се наплашили от огромния контингент мутри-пациенти. В този смисъл се твърди, че понякога неврозата е благословия...

И тъй като райхианската психотерапия не предлага идеология, а възможност, ще се спра накратко върху част от принципните и схващания. На времето Фройд постулира понятието за безсъзнателно. За него ТО беше сляпа сила, връщ котел на инстинкти, неуправляемо и разрушително. По този начин бащата на психоанализата напъха в измъчени рамки цялата човешка природа. ТО означаваше незадоволени емоции, неудовлетворено желание за секс, клопочещи гняв и ярост, незадоволена жажда за ласки. ТО беше пълно с озлобление и ненавист, с каинови пориви, предизвикани от разочарования. Изобщо ТО беше митологичната кутия на Пандора, чийто капак ако се дръпнеше, хаосът нахлуваше в света.

Но защо никъде в природата не е така? Там, където в нея все още не се е намесил пряко човекът, откриваме утвърждаване на живота, а не разруха и породен от нея хаос. В човешки условия и животните проявяват садизъм – затворете един вълк в кошара и той ще издуши всички овце там. Само че природата никога няма да му предложи кошара, пълна с овце...

ТО на Фройд не издържа никаква проверка на реалността. Изследванията на Бронислав Малиновски над племената, обитаващи тробрианските острови, по-късно на Клод Леви-Строс върху някои племенни култури по Амазонка, на Мирча Елиаде върху шаманските общества в Сибир показват, че когато над човека не тегне камара от табути и забрани, когато психиката на индивида е в непрекъснатата връзка с потребностите на неговото тяло, когато хората пречупват връзките си със света през своите чувства, през потребностите си, а не през разсъдъка (благоразумно-

неблагоразумно), и накрая – когато съществуването е креативно, а отношенията в социума не се предопределят от хилядолетни закостенели норми, свързани с власт и морал, от психологични защити като гордост, честолюбие, ревност, и отмъстителност, постулираното от Фройд ТО не съществува. Надникнем ли честно отвъд дверите на съзнанието, където би следвало да намерим вулкана от кипящата неудовлетвореност, ще открием няколко хармонично подредени инстанции, с чиито изисквания ако се съобразяваме, животът – въпреки неизбежните му трудности – едва ли ще бъде непрекъснатата голгота.

Всеки има нужда от допир, ласки, нежност, секс, от захранване с приятни изживявания – в основата си базовите ни от потребности са физични, телесни. Без удовлетворяването им едва ли повечето от нас биха успели да изкачат следващото стъпало в ценностната пирамида на Маслоу, където започва истинският алтруизъм. Но можем ли да получим необходимото, ако взаимоотношенията ни с хората, които могат да задоволят потребностите ни, са свързани с недоверие, с непрекъсната борба за надмощие, със страх? В един свят на интелектуализми, предразсъдъци и фантазни постройки за светло, но винаги закъсняващо бъдеще! Въпросът е задаван от философи, поети и психолози, затова изглежда клише. Но от гледна точка на райхианската или неорайхианската психотерапия той може да придобие прагматичен смисъл.

Задоволяването на базовите човешки потребности преминава най-малко през едно ТИ за съотнасяне (Бернаскони) и през една група, към която НЕОБХОДИМО принадлежим. От това ТИ и от групата по принадлежност получаваме сигурност и утвърждаване на това, че сме ценни и значими. Най-малката такава група е диадата мъж-жена. Не сексуалната потребност, а потребността от принадлежност (знам, че се повтарям) е в основата на пирамидата от човешки потребности. Тя никога не се губи, най-много да се модифицира патологично. Пренебрегването и винаги води след себе си разстройство или невъзможност за пълноценен живот.

Проф. Валдо А. Бернасconi

Потребността от принадлежност се унаследява филогенетично. Птицата, отделила се от ятото, е обречена. Козата, напуснала стадото, става лесна плячка. В древна Атина остракизмът (изгонването от града) е бил по-страшно наказание и от смъртта, тъй като е означавал дълга и мъчителна агония. Днес съществуват много сурогати, заместващи истинската принадлежност, например сектите. Заклеймяваме ги, преди да си зададем въпроса за причините на възникването им...

Едва ли е възможно да срещнем човек с психично разстройство ли тежък емоционален проблем, при когото принадлежността под една или друга форма да не е разрушена. А оттук нататък ще липсва и удовлетворяването на всички останали потребности. Всички сме взаимозависими, свободният избор е илюзия. Останалите базови потребности се удовлетворяват най-пълноценно в рамките на вече изградената принадлежност.

По-нататък идва УТВЪРЖДАВАНЕТО, чрез което някой или някои ти казват, че ти си много важен и много ценен за него или за тях. Точно чрез утвърждаването се катексират енергия в партньора или члена на групата. Ако утвърждаването, усещането за значимост и ценност липсва в двойката или в групата по принадлежност, отношенията стават източник не на нежност, а на напрежение. Още: СЕНЗИТИВНОСТ (допир, ласка, топлина). Без тях тялото се усеща самотно, често тая липса е източник на празнота, нервност или паника. При бомбандировка войниците на фронта се притискат едни в други, за да преодолеят страха си. Друго: ХРЕНЕНЕ - с чувства, с преживявания, с емоции. Без това пък животът става скучен и еднообразен, как няма тогава да се появят метаудоволствията! И чак накрая, когато сме завоювали всичко това, можем да се устремим към желаната сексуална хармония. Не чуването, а сексуалната хармония в двойката. Всъщност, митът за многоженството е трагичен. Спомняме си как свършва Дон Жуан, когато го посещава Каменния гост...

Сега следват изконните въпроси. А какво ни пречи да намерим пътя към всичко това, след като нещата са толкова прости? Какво пречи на човек да намери и задържи своето ТИ, което ще доставя любов, сигурност и хармония? Какво пречи да даваме доверието си, без да се страхуваме? Отговорите чак обезсърчават.

Имах навремето една клиентка с тежка социофобия (страхуваше се да се качи в автобус, пълен с хора), претърпяла крах в отношенията със съпруга си и колектива, в който работеше. В рамките на един групов сеанс и поставих задача: да измете студиото, да забърше праха и да измие чашите за кафе. Естествено, че е капан - изглежда лесно, но който не го е правил пред 5 души, едва ли може да си даде сметка за цялата трудност. След като ме гледа яростно две минути, още пет минути тя прави някакви заканителни упражнения с метлата на фона на Сара Брайтън – със сковани рамене, набичен врат и стиснати като за разстрел зъби. Накрая избухна. После при анализа на ситуацията на преден план излязоха чувствата, които бе изпитала по време на разиграната ситуация. Страх, че изглежда смешна, че губи достойнството си. Ярост, че уязвявам самочувствието и. Уязвена гордост, усещане на унижение. Изобщо, страх, ярост и пак страх, който бликал от цялото и тяло. Рамене и се бяха схванали, в гърдите си усещаше буца, челюстите не можеха да се отпуснат, диафрагмата вибрираше. Емоционалната чума ръководеше поведението и, втъкана във фибрите на мускулите по начин, за който не си беше давала сметка. Страхове, насаждани от възпитание, следствия на унижителни забрани и норми, в рамките на които е било много по-важно да изглеждаш, отколкото да бъдеш... Гордост, без която трудно се властва, а властта в човешките взаимоотношения е нещо важно. Гордост и честолюбие, от които едно човешко същество беше издигнало такива китайски стени срещу останалия свят, че дори една елементарна петминутна работа, която я поставяше “под” другите (според нея), будеше само гняв. Взех от ръката и метлата и без да кажа нищо, пометох наоколо, което още повече я вбеси. Накрая седна на един стол и се разплака. Социофобията носеше достатъчно символика за всичко, което ставаше в нея.

И тук се връщам отново към онова, на което Вилхелм Райх отдава толкова голямо значение: тялото. Мускулната броня и зоните на напрежения, които то изгражда срещу света. Невидимото, но осезаемо – дори при докосване – брониране на природата най-често срещу въображаеми опасности, наречено “характер”. Брониране срещу ТИ, което дава любов, срещу групата, която дава сигурност, срещу ласките, за които копнеят телата и душите – изобщо срещу всичко, което реално носи щастие и удоволствие. От Вилхелм Райх всъщност започва анализът “отдолу нагоре”, т.е. от тялото, което пази спомени за всички, макар и изтласкани от съзнанието вериги, в които – уж за наше добро! - са ни оковавали в детските години на беззащитност. Защото защитната броня на характера, изграден у всеки човек, има телесни измерения – психосоматичните разстройства често са неин израз. Точно чрез реакциите на тялото нередко се проявява емоционалната чума, с която започнахме. Затвореност, недоверие, сдържана обида – всичко това проговаря на езика на тялото, ако човек се научи да го разчита. Схващането на челюстта, болката в раменете, липсата на въздух и тежест в гърдите, стягането на черепа като в менгеме... Преди Райх Ференци се е досещал за необходимостта от такъв тип анализ на тялото, но не се е осмелил да се изправи срещу Фройд. Райх се осмелява и Фройд го прогонва. Сега чисто телесния анализ, разрушаването първо на мускулните блокажи и характеровата броня, която черпи от енергията на организма за съществуването си, е основна необходимост не само при райхианския подход. Но това е предмет на друга статия.

Една от последните снимки на В. Райх. Деня на арестуването му.

И нека се върнем още веднъж към чумата, чиято зараза и Камю, и Райх видяха в човешката култура. Как се проявява тя там, където отношенията в групата по принадлежност би следвало да водят към хармония и любов, към пълноценен живот? Съвсем накратко: Розенберг, един от помощниците на Хитлер, по време на нюрнбергския процес отговаря на въпроса как си представя пълноценния живот: „Това е стилът на марширува-

ща колона, независимо в каква посока се движи и с каква цел...”.

Противопоставяйки се на тоя убийствен смисъл на живота, като маршируваща в неизвестна посока колона, Райх написва една от блестящите си книги, ”Психология на масите и фашизма”. Спомням си от друга страна отговора, който Йешуа от “Майстора и Маргарита” на Булгаков дава по време на сталинския терор на въпроса за най-тежкия порок: “Страхът, хегемоне, страхът!” – обръща се към Пилат Понтийски. Споменавам го, защото стилът на маршируващите колони винаги е свързан със страха – страха от избора, бягството от самия себе си във фантазиите за един безсмислено велик свят (и днес битува идеята за Новия глобален ред). В тези маршируващи колони, заменили общността, Райх вижда макрорамката на характеровата броня и на емоционалната чума. И тогава заявява, че се отказва да умира и да се жертва за малкия човек, вървящ нанякъде в колона, у когото разочарованията, липсата на любов и нежност, както и страхът, наистина са изродили природните му начала в едно клокочещо от гняв и ненавист ТО – и то такова, каквото едва ли и самият Фройд си е представял.

През последната година от живота си Вилхелм Райх пише в затвора “Творение” – едно произведение, от което до нас е достигнало само заглавието. Вероятно както другите му книги и тези страници са били горени някъде в “Мека-та на свободата”. Ще ми се да можем да надникна в последните му мисли – вероятно пак за една действителност на догми и лицемерие, на която винаги се бе противопоставял. И чумата на която не го пощади.

Петдесет години по-късно светът се връща към делото му все повече. Съществува [музей](#) на Вилхелм Райх в Мейн, американски [колеж по оргономна терапия](#) в Ню Джърси, [институт](#) на Вилхелм Райх във Виена, [институт](#) на оргономната наука във Филаделфия, Вилхелм Райх [Академия](#) в САЩ, [европейски институт](#) на Вилхелм Райх, [институт](#) по оргономиката в Германия, [център](#) за оргономни изследвания в Аржентина, [клиничен](#) оргономен център в Испания, райхианска оргонна [биофизична](#)

[лаборатория](#) в Орегон и още десетки центрове, институти и катедри, обърнали се към една или друга страна на огромното му научно наследство.